

Wyrok z dnia 8 grudnia 2009 r.

I UK 186/09

1. Przyjęcie pracownika w poczet członków rolniczej spółdzielni produkcyjnej powoduje dorozumiane rozwiązanie dotychczasowego stosunku pracy za porozumieniem stron.

2. Członek rolniczej spółdzielni produkcyjnej nie może pozostawać z tą spółdzielnią w pracowniczym stosunku zatrudnienia.

3. Okres wykonywania pracy w charakterze członka spółdzielni nie może zostać zaliczony do okresu, od którego zależy nabycie prawa do wcześniejszej emerytury z art. 32 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2009 r. Nr 153, poz. 1227 ze zm.).

Przewodniczący SSN Józef Iwulski, Sędziowie SN: Bogusław Cudowski (sprawozdawca), Zbigniew Myszka.

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w dniu 8 grudnia 2009 r. sprawy z odwołania Lecha Ł. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych-Oddziałowi w T.M. z udziałem zainteresowanej Rolniczej Spółdzielni Produkcyjnej w R. o prawo do emerytury, na skutek skargi kasacyjnej ubezpieczonego od wyroku Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 8 kwietnia 2009 r. [...]

o d d a l i ł skargę kasacyjną.

U z a s a d n i e

Decyzją z dnia 19 września 2007 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych-Oddział w T.M. odmówił Lechowi Ł. prawa do emerytury w niższym wieku emerytalnym, wobec stwierdzenia, że wnioskodawca na wymagane 15 lat pracy w szczególnych warunkach udowodnił jedynie 3 lata, 11 miesięcy tego rodzaju pracy. Organ rentowy nie uwzględnił wnioskodawcy pracy wykonywanej na stanowisku kierowcy samochodu ciężarowego o dopuszczalnym ciężarze całkowitym powyżej 3,5 tony, świadczonej od 1 grudnia

1977 r. do 30 kwietnia 1991 r., w charakterze członka Rolniczej Spółdzielni Produkcyjnej w R.

Na skutek uwzględnienia odwołania ubezpieczonego Sąd Okręgowy-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Piotrkowie Trybunalskim wyrokiem z 28 marca 2008 r., zmienił zaskarżoną decyzję w ten sposób, że przyznał Lechowi Ł. prawo do emerytury od dnia 2 sierpnia 2007 r. Sąd Okręgowy ustalił, że Lech Ł. ukończył 60 lat w dniu 2 sierpnia 2007 r., ma 27 lat, 9 miesięcy i 22 dni okresów składkowych i uzupełniających. Od dnia 2 stycznia 1974 r. do dnia 30 listopada 1977 r. ubezpieczony był zatrudniony w Rolniczej Spółdzielni Produkcyjnej w R. jako pracownik najemny na podstawie umowy o pracę w pełnym wymiarze czasu pracy na stanowisku kierowcy samochodu ciężarowego o dopuszczalnym ciężarze całkowitym powyżej 3,5 tony. Okres ten, wynoszący 3 lata i 11 miesięcy, nie jest kwestionowany przez organ rentowy. Dnia 30 listopada 1977 r. ubezpieczony złożył deklarację członkowską przystąpienia do Rolniczej Spółdzielni Produkcyjnej w R., w której zadeklarował 1 udział w wysokości 1.000 zł oraz wpisowe w wysokości 100 zł. Nie wniósł wkładu gruntowego do spółdzielni. Uchwała Walnego Zgromadzenia o przyjęciu wnioskodawcy w poczet członków spółdzielni została podjęta w dniu 7 grudnia 1977 r. Ubezpieczony świadczył pracę na rzecz Spółdzielni do 30 kwietnia 1991 r.

W dniu 16 sierpnia 2007 r. wnioskodawca otrzymał świadectwo pracy w warunkach szczególnych potwierdzające, że od dnia 2 stycznia 1974 r. do 30 kwietnia 1991 r. wykonywał pracę kierowcy samochodu ciężarowego o dopuszczalnym ciężarze całkowitym powyżej 3,5 tony wymienioną w wykazie A, dziale VIII, poz. 2 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. Nr 8, poz. 43 ze zm.). Od dnia 2 stycznia 1974 r. do dnia 30 kwietnia 1991 r. wnioskodawca stale i w pełnym wymiarze czasu wykonywał pracę jako kierowca samochodu ciężarowego o dopuszczalnym ciężarze całkowitym powyżej 3,5 tony. W okresach prac polowych zdarzało się, że jeździł ciągnikiem Ursus C-360. Zasadą było wykonywanie pracy przez co najmniej 8 godzin dziennie, a często wnioskodawca pracował też w nadgodzinach. Wnioskodawca podlegał kierownikowi, który wydawał mu polecenia dotyczące pracy. W tak ustalonym stanie faktycznym Sąd pierwszej instancji doszedł do przekonania, że wnioskodawca spełnia warunki do uzyskania emerytury w niższym wieku emerytalnym z tytułu pracy w szczególnych warunkach z art. 32 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpie-

czeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2004 r. Nr 39, poz. 353 ze zm.) w związku z przepisami rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, gdyż przez okres ponad 15 lat wykonywał stale i w pełnym wymiarze pracę kierowcy samochodu ciężarowego o dopuszczalnym ciężarze całkowitym powyżej 3,5 tony.

Odwołując się do fragmentu uzasadnienia wyroku Sądu Najwyższego z dnia 25 stycznia 2005 r., I UK 142/04 (OSNP 2005 nr 17, poz. 272), Sąd Okręgowy stwierdził, że odwołujący się wykonywał pracę na rzecz spółdzielni produkcyjnej jako jej członek, lecz w reżimie ściśle takim jak w stosunku pracy, należy zatem traktować go jak pracownika przez cały okres świadczenia tej pracy, tj. od 2 stycznia 1974 r. do 30 kwietnia 1991 r. W konsekwencji, skoro odwołujący się ma ponad 25 lat stażu ubezpieczeniowego, w tym ponad 15 lat pracy w szczególnych warunkach oraz ukończył 60 lat, to nabył prawo do emerytury w niższym wieku emerytalnym jak każdy inny pracownik. Sąd Okręgowy zauważył, że ubezpieczony trafnie podał w odwołaniu wszystkie istotne cechy wykonywania przez niego pracy, które jednoznacznie wskazują, iż pomimo stosunku członkostwa istniejącego od 1 grudnia 1977 r. faktycznie świadczył pracę na rzecz Rolniczej Spółdzielni Produkcyjnej w R. jak pracownik. Z zebranego materiału wynikała - zdaniem Sądu Okręgowego - zasada osobistego realizowania obowiązków przez wnioskodawcę, wymóg świadczenia pracy pod kierownictwem pracodawcy, który kierował do wnioskodawcy wiążące polecenia dotyczące miejsca i czasu jej wykonywania, a także wykonywanie pracy na ryzyko pracodawcy.

Nie budziło również wątpliwości Sądu Okręgowego to, iż wnioskodawca swoje obowiązki wykonywał w zamian za wynagrodzenie, co pozwalało na skuteczne wnioskowanie odnośnie wystąpienia jeszcze jednej konstytutywnej cechy stosunku pracy, a mianowicie jego odpłatności. Reżim wykonywania pracy przez Lecha Ł. był bowiem dokładnie taki sam jak ten, który występuje w stosunkach pracowniczych. Nie da się zaprzeczyć, że przynajmniej niektórych spośród wymienionych wyżej cech charakteryzujących stosunek pracy można doszukać się także przy wykonywaniu pracy w ramach obowiązków wynikających z członkostwa w rolniczej spółdzielni produkcyjnej. Chodzić tu może chociażby o obowiązek osobistej pracy, czy wynagrodzenia za jej wykonywanie - por. art. 155 § 1 i art. 158 § 1 ustawy z dnia 16 września 1982 r. - Prawo spółdzielcze (jednolity tekst: Dz.U. z 2003 r. Nr 188, poz. 1848). Jednocześnie jednak przepisy spółdzielcze zastrzegają pewne szczególne zasady ustalania dla

członków spółdzielni normy czasu pracy (art. 155 § 1 Prawa Spółdzielczego przewiduje pracę w rozmiarze ustalonym corocznie przez zarząd) i ich wynagradzania (zgodnie z art. 158 § 1 Prawa spółdzielczego „członkowie wynagradzani są za pracę w formie udziału w dochodzie podzielnym stosownie do wkładu ich pracy”). Zdaniem Sądu Okręgowego w oparciu o zebrany materiał dowodowy te reguły przewidziane przez prawo spółdzielcze w odniesieniu do wnioskodawcy nie miały zastosowania. Przeciwnie, obowiązująca go norma czasu pracy była normą typową dla stosunków pracowniczych - pracował przez co najmniej 8 godzin dziennie, zaś praca ponad ten wymiar traktowana była jako godziny nadliczbowe. Także faktycznie uzyskiwane wynagrodzenie ukształtowane było na takim poziomie jak to, które uzyskiwały osoby zatrudnione jako pracownicy, co wynika z porównania uzyskiwanych przez odwołującego się zarobków z przeciętnym wynagrodzeniem z tego samego okresu.

Wyrokiem z dnia 8 kwietnia 2009 r. Sąd Apelacyjny-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Łodzi zmienił zaskarżony wyrok oddalając odwołanie ubezpieczonego Lecha Ł. W ocenie Sądu zaskarżony wyrok został wydany z naruszeniem przepisów prawa materialnego - art. 32 ust. 1, 2 i 4 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz § 4 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze.

Sąd Okręgowy powołując się na wyrok Sądu Najwyższego z dnia 25 stycznia 2005 r., I UK 142/04 (OSNP 2005 nr 17, poz. 272), a w zasadzie na treść fragmentu uzasadnienia tego wyroku, wyciągnął w rozpoznawanej sprawie wnioski zbyt daleko idące, pozostające w opozycji do zebranego materiału. Należy zgodzić się z poglądem, że o statusie osoby świadczącej pracę nie decyduje jej status formalny, lecz faktyczny. Nie można zatem wykluczyć, co do zasady, że osoba będąca członkiem rolniczej spółdzielni produkcyjnej (RSP) może faktycznie nie mieć statusu członka, lecz pracownika tej Spółdzielni. W rozpoznawanej sprawie brak jednak podstaw do tego rodzaju ustaleń. Sąd Okręgowy z przekroczeniem reguł art. 233 § 1 k.p.c. na podstawie zeznań świadków oraz ubezpieczonego bezpodstawnie uznał, że odwołujący się w spornym okresie świadczył pracę jak pracownik, a nie jak członek RSP w R. Zeznania te są zbyt ogólne, aby mogły stanowić podstawę tak daleko idących ustaleń. Z treści tych zeznań wynika, że osoby te nie są zorientowane w statusie członków RSP, mimo pełnionych w niej funkcji. Zeznania samego ubezpieczonego są ze względów oczywistych skierowane na osiągnięcie celu toczącego się postępowania

nia. Nie budzi jednak wątpliwości, że ubezpieczony miał świadomość, że od 1 grudnia 1977 r. świadczył pracę jako członek RSP, a nie pracownik najemny, przy czym status członka zachował do chwili obecnej. Przede wszystkim należy mieć na uwadze, że odwołujący się w okresie od 1 grudnia 1977 r. do 30 kwietnia 1991 r. podlegał ubezpieczeniom społecznym na podstawie przepisów dekretu z dnia 4 marca 1976 r. o ubezpieczeniu społecznym członków rolniczych spółdzielni produkcyjnych i spółdzielni kółek rolniczych oraz ich rodzin (jednolity tekst: Dz.U. z 1983 r. Nr 27, poz. 135 ze zm.). Nie można zasadnie kwestionować, że prawo do emerytury w niższym wieku emerytalnym z tytułu pracy w szczególnych warunkach na podstawie art. 32 ust. 1 ustawy o emeryturach przysługuje jedynie pracownikom, tj. osobom świadczącym pracę na podstawie umowy o pracę. Reguła ta nie narusza konstytucyjnej zasady równości wobec prawa z uwagi na pewne szczególne cechy świadczenia pracy na podstawie umowy o pracę. Nie wymaga też bliższego uzasadnienia, że pracę można świadczyć na podstawie innych, cywilnoprawnych stosunków. Prawo i obowiązek pracy członka rolniczej spółdzielni produkcyjnej wynika wprost ze stosunku członkostwa, co oznacza, że ustawodawca w Prawie spółdzielczym nie wyróżnia odrębnego od stosunku członkostwa stosunku pracy. W odróżnieniu od przepisów o spółdzielniach pracy, w prawie spółdzielczym w rozdziale o rolniczych spółdzielniach produkcyjnych ani razu nie mówi się o stosunku pracy. Brak między członkiem a spółdzielnią produkcyjną stosunku pracy oznacza, że nie mają zastosowania do stosunków między tymi podmiotami przepisy powszechnego prawa pracy, poza pewnymi normami ochronnymi. Stosunek członkostwa w RSP jest zatem stosunkiem cywilnoprawnym. To zróżnicowanie nie pozwala na zastosowanie do członka RSP tych przepisów z zakresu ubezpieczeń społecznych, które pomimo dążenia ustawodawcy do pewnej unifikacji uprawnień ubezpieczonych odnoszą się tylko do pracowników.

Odwołujący się początkowo od 2 stycznia 1974 r. do 30 listopada 1977 r. świadczył pracę na rzecz Rolniczej Spółdzielni Produkcyjnej w R. na podstawie umowy o pracę, w pełnym wymiarze czasu pracy na stanowisku kierowcy ciężkiego samochodu ciężarowego. Od 1 grudnia 1977 r. został członkiem tej Spółdzielni i jego status prawny, ale także faktyczny, uległ - wbrew stwierdzeniom Sądu Okręgowego - zasadniczej zmianie, a podobieństwo do statusu pracownika najemnego, podkreślone przez Sąd Okręgowy miało charakter jedynie powierzchowny i nie niweczyło stosunku członkostwa jako podstawy świadczenia pracy przez ubezpieczonego. Cecha stosunku pracy w postaci podporządkowania stanowi od początku, tj. od wyodrębnienia prawa

pracy z prawa cywilnego, jedną z zasadniczych cech przemawiających na rzecz istnienia stosunku pracy, natomiast jej brak wskazuje na ogół na cywilnoprawny charakter zatrudnienia. Nawiązanie stosunku pracy zobowiązuje pracownika do wykonywania określonego rodzaju pracy na rzecz i pod kierunkiem pracodawcy, z czego wynikają tzw. konstytutywne cechy stosunku pracy odróżniające go od innych stosunków prawnych. Są to: dobrowolność, osobiste świadczenie pracy w sposób ciągły, podporządkowanie, wykonywanie pracy na rzecz pracodawcy ponoszącego ryzyko związane z zatrudnieniem i odpłatny charakter zatrudnienia. W spornym okresie ubezpieczony był jednak członkiem RSP i świadczenie przez niego pracy wynikało wprost ze stosunku członkostwa w spółdzielni, z czym wiązało się nieprzystługujące pracownikowi, prawo do udziału w jej zarządzaniu poprzez organy RSP, uczestnictwo w walnych zgromadzeniach, co ma określony wpływ na sposób organizacji pracy i podporządkowanie w procesie jej świadczenia. Ubezpieczony jako zdolny do pracy członek spółdzielni miał prawo i obowiązek pracować w spółdzielni w rozmiarze ustalonym corocznie przez zarząd, stosownie do potrzeb wynikających z planu działalności gospodarczej spółdzielni. Z obowiązku świadczenia pracy na rzecz RSP został zwolniony dopiero po utracie zdolności do pracy i uzyskaniu renty inwalidzkiej. Był wynagradzany za pracę według zasad obowiązujących członków spółdzielni, w formie udziału w dochodzie podzielnym stosownie do wkładu pracy. Jednostkę stanowiącą miernik oceny wkładu pracy członków określał statut spółdzielni. Wynagrodzenie członków RSP, odmiennie niż pracowników, było obliczane według tzw. dniówek obrachunkowych, według których ustalane były wszystkie składniki wynagrodzenia ubezpieczonego. Szczegółowe zasady oceny wkładu pracy dla określenia udziału członków w dochodzie podzielnym ustala walne zgromadzenie, uwzględniając warunki pracy, potrzebne kwalifikacje oraz odpowiedzialność z tytułu powierzonej funkcji. Ubezpieczony wykonywał pracę kierowcy i jest zupełnie zrozumiałe, że nie mógł świadczyć tej pracy jako członek RSP w sposób dowolny, lecz miał obowiązek świadczenia pracy w sposób zgodny z interesem Spółdzielni, podporządkowując się osobie kierującej działalnością tego podmiotu. Przedmiotem działalności rolniczej spółdzielni produkcyjnej jest prowadzenie wspólnego gospodarstwa rolnego oraz działalności na rzecz indywidualnych gospodarstw rolnych członków. Spółdzielnia może również prowadzić inną działalność gospodarczą. Wypełnianie tych celów wymaga wspólnego działania przez zakreślanie poszczególnym członkom konkretnych zadań, lecz nie oznacza to, że praca nie jest świadczona wyłącznie na podstawie stosunku członkostwa.

Reasumując, w ocenie Sądu odwołujący nie spełnił przesłanek do emerytury w niższym wieku emerytalnym z art. 32 ustawy z dnia 17 grudnia 1998r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych w związku z § 4 ust. 1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, gdyż przepisy te nie mają zastosowania do członków rolniczych spółdzielni produkcyjnych świadczących pracę na podstawie stosunku członkostwa.

Skargę kasacyjną od powyższego wyroku wywiódł ubezpieczony, zaskarżając go w całości oraz wnosząc o jego uchylenie w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania albo o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i orzeczenie co do istoty sprawy przez oddalenie apelacji organu rentowego.

Skarga kasacyjna została oparta na podstawie naruszenia przepisów postępowania, a mianowicie: 1) art. 382 k.p.c., poprzez pominięcie przez Sąd drugiej instancji części zebranego w sprawie materiału dowodowego, w tym w szczególności akt pracowniczych skarżącego - świadectwa pracy, umowy o pracę oraz braku oświadczenia o rozwiązaniu umowy pracę oraz zeznań świadków, i wydanie orzeczenia z pominięciem wyników postępowania dowodowego przeprowadzonego przez Sąd pierwszej instancji, w tym w szczególności w zakresie obejmującym ustalenia co do wypełniania przez łączący skarżącego z Rolniczą Spółdzielnią Produkcyjną w R. stosunek prawny przesłanek opisanych w art. 22 § 1 k.p., determinujących istnienie stosunku pracy, a także z pominięciem przeprowadzenia dowodu w zakresie wysokości i charakteru uiszczanych przez skarżącego obowiązkowych składek ubezpieczeniowych; 2) art. 233 § 1 k.p.c., poprzez dokonanie dowolnej oceny wiarygodności i mocy dowodów, w szczególności poprzez bezpodstawne przyjęcie, pomimo przedstawienia przez skarżącego dokumentów potwierdzających jego stanowisko (w tym świadectwa pracy z dnia 18 lutego 1991 r.), że przez sam fakt powstania członkostwa w rolniczej spółdzielni produkcyjnej nastąpiło rozwiązanie istniejącego wcześniej stosunku pracy, co w żaden sposób nie wynika z materiału dowodowego zgromadzonego w sprawie; 3) art. 231 k.p.c., poprzez uznanie w sposób sprzeczny z zasadami logiki i doświadczenia życiowego, w oparciu o zgromadzony w sprawie materiał dowodowy, że sam fakt powstania członkostwa w RSP oznaczał rozwiązanie istniejącego wcześniej stosunku pracy; 4) art. 328 § 2 k.p.c. w związku z art. 391 § 1 k.p.c., poprzez niewskazanie podstawy faktycznej rozstrzygnięcia, a mianowicie ustalenia faktów, które Sąd Apelacyjny uznał za udowodnione, dowodów, na których się oparł, i przy-

czyn, dla których innym dowodom odmówił wiarygodności i mocy dowodowej, co miało istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia przedmiotowej sprawy, zwłaszcza w świetle całkowicie odmiennych ustaleń poczynionych przez sąd pierwszej instancji.

Skarżący podniósł ponadto naruszenie przepisów prawa materialnego, a mianowicie: 1) art. 22 § 1 i § 1¹ k.p., poprzez jego niezastosowanie, pomimo wykazania przez skarżącego, że świadczona przez niego praca wypełniała wszelkie przesłanki zatrudnienia na podstawie stosunku pracy, w szczególności wobec obowiązywania stron przez cały sporny okres umowy o pracę i braku jakiegokolwiek dowodu potwierdzającego jej rozwiązanie, niezależnie od istnienia stosunku członkostwa w RSP; 2) art. 32 ust. 1, 2 i 4 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2004 r. Nr 39, poz. 353 ze zm.) oraz § 4 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. Nr 8, poz. 43 ze zm.), poprzez ich błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie na skutek naruszenia przepisów postępowania, w wyniku czego błędnie przyjęto, że w przedmiotowej sprawie skarżącemu nie przysługuje prawo do emerytury w niższym wieku emerytalnym z tytułu pracy w szczególnych warunkach; 3) art. 2a ust. 2 pkt 4 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2007 r. Nr 11, poz. 74 ze zm.) oraz art. 11² k.p. w związku z art. 32 ust. 1 Konstytucji, wobec ich błędnej wykładni i niezastosowania w sprawie, oznaczającego naruszenie konstytucyjnej zasady równego traktowania, w tym prawa do równego traktowania tak w obowiązkach, jak i prawach, osób z tytułu wypełniania takich samych obowiązków, co doprowadziło do ograniczenia prawa skarżącego do wcześniejszej emerytury, pomimo uiszczania przez niego składek na ubezpieczenie w wysokościach analogicznych do składek uiszczanych przez pracowników.

Wniosek o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania został uzasadniony występowaniem w sprawie istotnego zagadnienia prawnego polegającego na konieczności wyjaśnienia, czy sam fakt powstania stosunku członkostwa w rolniczej spółdzielni produkcyjnej powoduje *per se* ustanie istniejącego wcześniej na mocy zawartej przez strony umowy o pracę stosunku pracy, czy też - wobec wypełnienia wszelkich cech stosunku pracy określonych w art. 22 § 1 k.p. - stosunek pracy trwa nadal, niezależnie od stosunku członkostwa w RSP. Skarżący stoi na stanowisku, iż brak jest podstaw do przyjęcia, że samo powstanie stosunku członkostwa w RSP powo-

duże automatyczne rozwiązanie łączącego strony stosunku pracy, tym bardziej, że strony nie dokonały żadnych czynności prawnych, w tym nie złożyły żadnych oświadczeń woli zmierzających do rozwiązania tego stosunku.

W ocenie skarżącego wyjaśnienia wymaga także, czy osoba, która faktycznie świadczyła w określonym czasie pracę w warunkach szczególnych w rozumieniu przepisów rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze - w pełnym wymiarze i stale, tylko i wyłącznie z powodu tego, że łączący ją z zakładem pracy stosunek prawny formalnie nie był jedynie stosunkiem pracowniczym, a stosunkiem opartym również na stosunku członkostwa, pomimo że praca świadczona była w reżimie art. 22 § 1 k.p., uzasadnia zróżnicowanie sytuacji prawnej takich osób w stosunku do pracowników.

W tym zakresie skarżący wskazał, że na uwagę zasługuje uchwała siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 13 lutego 2002 r., III ZP 30/01, w której wyrażony został pogląd, iż „nie można różnicować uprawnień do emerytury określonej w art. 32 ze względu na wykonywanie pracy w szczególnych warunkach u prywatnego lub uspołecznionego pracodawcy. Takie zróżnicowanie sytuacji prawnej ubezpieczonych byłoby bowiem niezgodne z konstytucyjną zasadą równości wobec prawa (art. 32 Konstytucji) oraz pozostawało w sprzeczności z art. 2a ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych w zakresie nieuzasadnionej dyferencjacji prawa ubezpieczeń społecznych w oparciu o kryterium statusu własnościowego pracodawcy”. Ponadto skarżący wskazał na potrzebę wyjaśnienia, czy samo umieszczenie uregulowań prawnych dotyczących wymiaru i wysokości składek na ubezpieczenie społeczne w różnych aktach prawnych, w sytuacji gdy ich wymiar oraz wysokość są analogiczne, może uzasadniać różnicowanie sytuacji prawnej różnych grup ubezpieczonych, zwłaszcza, że w analizowanym okresie również wysokość składek w stosunku do różnych grup pracowniczych była zróżnicowana? Skarżący wskazał, że analizując sporny okres można dostrzec co najmniej dwie prawidłowości. A mianowicie to, iż wówczas występowało szereg aktów prawnych, ustalających zróżnicowane stawki składek na ubezpieczenie społeczne w stosunku do różnego rodzaju pracowników (między innymi ze zróżnicowaniem czy mamy do czynienia z pracodawcą prywatnym czy uspołecznionym), które to unormowania zostały ostatecznie zebrane w jednym akcie prawnym. Pomimo jednak ujęcia wymiaru i wysokości przedmiotowych składek w stosunku do pracowników i członków spółdzielni produkcyjnych w różnych aktach

prawnych, były one zbliżone, częstokroć identyczne, w przeciwieństwie do składek ustalanych w stosunku do poszczególnych stosunków pracowniczych.

W uzasadnieniu skargi skarżący podniósł, że Sąd drugiej instancji z naruszeniem art. 382 k.p.c. pominął całkowicie poczynione przez Sąd Okręgowy ustalenia przesądzające o kontynuacji łączącego strony stosunku pracy wobec spełnienia wszystkich przesłanek wymienionych w art. 22 § 1 k.p. Sąd Apelacyjny pominął także fakt, iż skarżący nie wykonywał wynikających ze stosunku członkostwa w RSP praw i obowiązków związanych z udziałem w zarządzaniu spółdzielnią poprzez jej organy i inne rozwiązania instytucjonalne właściwe ruchowi spółdzielczemu.

Skarżący podkreślił ponadto, że Sąd Apelacyjny wydał rozstrzygnięcie z pominięciem wyników postępowania dowodowego przeprowadzonego przez Sąd pierwszej instancji oraz nie dokonał niezbędnego uzupełnienia materiału dowodowego w zakresie wysokości i charakteru uiszczanych przez skarżącego składek, potwierdzających jego uprawnienia do przejścia na emeryturę w wieku niższym niż podstawowy wiek emerytalny z uwagi na zatrudnienie w szczególnych warunkach, o których mowa w art. 32 ustawy o emeryturach i rentach z FUS. Wobec powyższego uzasadniony jest zarzut naruszenia przez Sąd Apelacyjny przepisu postępowania w postaci art. 233 § 1 k.p.c., poprzez dokonanie dowolnej oceny wiarygodności i mocy dowodów poprzez bezpodstawne przyjęcie, że fakt powstania stosunku członkostwa w RSP niweczy wszelkie skutki zawartej przez strony umowy o pracę, wbrew całości kształtowi zgromadzonego w sprawie materiału dowodowego.

Skarżący zauważył, że nie sposób z uzasadnienia wyroku Sądu Apelacyjnego wywnioskować racjonalnych przyczyn odmienności rozstrzygnięcia, które wydaje się być oparte jedynie na okoliczności w postaci powstania z dniem 1 grudnia 1977 r. stosunku członkostwa w RSP, co wydaje się być niewystarczające w świetle przytoczonych przepisów oraz zgromadzonego materiału dowodowego. Tak więc w zażarżonym orzeczeniu Sąd drugiej instancji nie wskazał w żadnym miejscu szczególnych przyczyn, dla których zajął stanowisko wyrażone w sentencji wyroku, jak również nie określił przyczyn, dla których odmówił wiarygodności przedstawionym przez skarżącego dowodom, potwierdzającym jego stanowisko. Odnosząc się do charakteru zatrudnienia skarżący wskazał na bogate i jednolite orzecznictwo dotyczące oceny charakteru prawnego łączącego strony stosunku zatrudnienia, zgodnie z którym jeżeli w treści stosunku prawnego łączącego strony przeważają cechy charakterystyczne dla stosunku pracy określone w art. 22 § 1 k.p. (wykonywanie za wynagrodzeniem

pracy określonego rodzaju na rzecz pracodawcy i pod jego kierownictwem oraz w miejscu i czasie wyznaczonym przez pracodawcę), to mamy do czynienia z zatrudnieniem na podstawie stosunku pracy, bez względu na nazwę zawartej przez strony umowy.

Skarżący podkreślił także, iż brak jest podstaw do przyjęcia, że samo powstanie stosunku członkostwa w RSP powoduje automatyczne rozwiązanie łączącego strony stosunku pracy, tym bardziej, że strony nie dokonały żadnych czynności prawnych, w tym nie złożyły żadnych oświadczeń woli zmierzających do rozwiązania tego stosunku, a świadczona przez skarżącego praca przez cały okres czasu jej wykonywania, spełniała wymogi określone w art. 22 § 1 k.p. Ponadto ze zgromadzonego w sprawie materiału dowodowego wynikało, iż taki był również zgodny zamiar stron, co także nie pozostaje bez znaczenia dla oceny charakteru świadczonej pracy. Skarżący podkreślił również, że w obowiązujących przepisach, poza treścią art. 22 § 1 i § 1¹ k.p., brak jest jakichkolwiek norm interpretacyjnych, które pozwoliłyby na przyjęcie, że nawiązanie przez kogokolwiek stosunku członkostwa z rolniczą spółdzielnią produkcyjną powoduje automatyczne wygaśnięcie, rozwiązanie lub inną formę zakończenia istniejącego wcześniej stosunku pracy, zwłaszcza wobec trwania cech stosunku pracy po nawiązaniu stosunku członkostwa.

Sąd Najwyższy zważył co następuje:

Skarga kasacyjna okazała się nie mieć uzasadnionych podstaw. Podstawowym problemem w niniejszej sprawie była dopuszczalność zaliczenia do stażu emerytalnego wnioskodawcy okresu wykonywania pracy na stanowisku kierowcy. Praca takiego rodzaju jest ujęta w wykazie rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze. Organ rentowy nie kwestionował okresu świadczenia pracy w charakterze pracownika. Sporne było natomiast to, czy wykonywanie tej pracy w okresie pozostawania wnioskodawcy w stosunku członkostwa z rolniczą spółdzielnią produkcyjną może być uwzględnione do pracowniczego stażu emerytalnego.

Sąd pierwszej instancji uznał, że skarżący wykonywał pracę na rzecz Spółdzielni jako jej członek, lecz w reżimie ściśle takim jak w stosunku pracy. Powołując się na wyrok Sądu Najwyższego z dnia 25 stycznia 2005 r., I UK 142/04 (OSNP

2005, nr 17, poz. 272), Sąd ten stwierdził, że wnioskodawca spełnia warunki do nabycia prawa do emerytury w niższym wieku z tytułu pracy w szczególnych warunkach z art. 32 ustawy emerytalnej. Sąd Apelacyjny uwzględnił apelację organu rentowego. Sąd ten uznał, że w spornym okresie ubezpieczony wykonywał pracę w oparciu o stosunek członkostwa. W rezultacie w zaskarżonym wyroku stwierdzono, że odwołujący się nie spełnił warunków do emerytury, gdyż przepisy art. 32 ustawy emerytalnej nie mają zastosowania do członków rolniczych spółdzielni produkcyjnych świadczących pracę na podstawie stosunku członkostwa.

Zasadnicze znaczenie dla rozstrzygnięcia niniejszej sprawy ma ustalenie skutków nawiązania stosunku członkostwa w rolniczej spółdzielni produkcyjnej dla istnienia stosunku pracy. Problem ten pojawia się w sytuacji, kiedy zostaje nawiązany kolejny stosunek zatrudnienia, a strony nie rozstrzygnęły wprost o bycie wcześniejszego stosunku pracy. Zagadnienie to występuje także w przypadku nawiązywania kolejnego stosunku pracy z reguły z tym samym pracodawcą. Do sporu dochodzi zazwyczaj po rozwiązaniu kolejnego stosunku pracy oraz zgłoszeniu przez pracownika chęci powrotu na poprzednio zajmowane stanowisko. W niniejszej sprawie chodziło o zaliczenie okresu wykonywanej pracy do stażu emerytalnego. Jednak w obu sytuacjach występuje ten sam problem. Konieczne jest bowiem rozstrzygnięcie o tym, co stało się z poprzednim stosunkiem pracy. Z tego względu możliwe jest powołanie orzecznictwa Sądu Najwyższego dotyczącego tego problemu w odmiennych okolicznościach faktycznych. Należy przede wszystkim zaznaczyć, że prawa i obowiązki członków rolniczych spółdzielni produkcyjnych są uregulowane w odmienny sposób praw i obowiązków pracowniczych. Aktem szczególnym regulującym także wykonywanie przez nich pracy jest ustawa z dnia 16 września 1982 r. - Prawo spółdzielcze. W art. 155 § 1 tej ustawy stwierdza się, że zdolny do pracy członek spółdzielni ma prawo i obowiązek pracować w spółdzielni w rozmiarze ustalonym corocznie przez zarząd, stosownie do potrzeb wynikających z planu działalności gospodarczej spółdzielni. Zgodnie z art. 156 § 1 ustawy oprócz członków spółdzielni może zatrudniać także ich domowników. Natomiast zatrudnienie osób niebędących członkami spółdzielni jest regulowane w art. 157 ustawy. Przepis ten stanowi, że spółdzielnia poza członkami i domownikami może zatrudniać stosownie do swoich potrzeb również inne osoby na podstawie umowy o pracę lub na podstawie innego stosunku prawnego, którego przedmiotem jest świadczenie pracy. Tak więc z przepisów tych wynika, że członkowie spółdzielni produkcyjnej i ich domownicy mogą

świadczyć pracę na rzecz spółdzielni wyłącznie w oparciu o stosunek członkostwa. Umowa o pracę lub umowy cywilnoprawne mogą zaś być zawierane jedynie z osobami, które nie są członkami rolniczej spółdzielni produkcyjnej. Stanowisko powyższe potwierdzone zostało w orzecznictwie Sądu Najwyższego. Między innymi w wyroku z dnia 16 listopada 2000 r., I CKN 311/00 (LEX nr 52413) Sąd Najwyższy stwierdził, że pomiędzy członkiem rolniczej spółdzielni produkcyjnej a spółdzielnią nie zachodzi odrębny od stosunku członkostwa stosunek pracy. W postanowieniu z dnia 9 stycznia 2008 r., III UK 92/07 (OSNP 2009 nr 5-6, poz. 80), Sąd Najwyższy zajął stanowisko, iż uchwała walnego zgromadzenia rolniczej spółdzielni produkcyjnej, że „członkowie będą pracować na takich samych warunkach jak pracownicy” nie może zmienić charakteru prawnego ich zatrudnienia. W uzasadnieniu rozstrzygnięto też wprost, że członek rolniczej spółdzielni produkcyjnej nie może świadczyć pracy na podstawie umowy o pracę. Można więc stwierdzić, że choć niektóre prawa i obowiązki związane z wykonywaniem pracy członka spółdzielni mogą być podobne lub identyczne jak wynikające z zatrudnienia pracowniczego, to w sensie formalnoprawnym występują tu zasadnicze różnice. Z tego powodu nie można więc było przyjąć, że kontynuacja wykonywania pracy na tym samym stanowisku, po nawiązaniu stosunku członkostwa w spółdzielni, odbywała się na podstawie nawiązanej wcześniej umowy o pracę. Tym samym okres ten nie mógł zostać zaliczony do stażu emerytalnego, który wymagany jest do nabycia prawa do wcześniejszej emerytury.

Problem powyższy został już wcześniej rozstrzygnięty przez Sąd Najwyższy. W wyroku z dnia 25 stycznia 2005 r., I UK 142/04 (OSNP 2005 nr 17, poz. 272) stwierdzono, że praca w charakterze członka rolniczej spółdzielni produkcyjnej nie daje prawa do przejścia na emeryturę w wieku niższym niż podstawowy wiek emerytalny z uwagi na zatrudnienie w szczególnych warunkach, o których mowa w art. 32 ustawy o emeryturach i rentach z FUS. Sąd Najwyższy wyraził też w tym wyroku pogląd, iż przedstawione w art. 32 ustawy emerytalnej i rentach ograniczenia prawa do wcześniejszej emerytury jedynie do wypadków świadczenia pracy w charakterze pracownika nie jest niezgodne z konstytucyjną zasadą równego traktowania (art. 32 Konstytucji RP).

Także w wyroku z dnia 18 stycznia 2005 r., II UK 136/04 (niepublikowany), Sąd Najwyższy jednoznacznie rozstrzygnął, że jako praca w szczególnych warunkach w rozumieniu art. 32 ustawy emerytalnej nie może być kwalifikowana praca wy-

konywana w ramach stosunku członkostwa w rolniczej spółdzielni produkcyjnej (por. też wyrok NSA z dnia 20 marca 2003 r., II SA/Łd 2276/01, Prawo Pracy 2003, nr 9).

Strony (spółdzielnia i skarżący) nie postanowiły o bycie wcześniej wiążącej je umowy o pracę w związku z nawiązaniem stosunku członkostwa w spółdzielni. Nie można w tej sytuacji przyjąć, że doszło do (*ex lege*) do rozwiązania, wygaśnięcia czy zawieszenia umownego stosunku pracy. Jak wcześniej wspomniano analogiczny problem był przedmiotem orzeczeń Sądu Najwyższego. W wyroku z dnia 5 maja 1999 r., I PKN 677/98 (OSNAPiUS 2000 nr 14, poz. 537), uznano, że przyjęcie pracownika spółdzielni pracy w poczet jej członków powoduje rozwiązanie pracowniczego i nawiązanie spółdzielczego stosunku pracy. Także w wyroku z dnia 7 grudnia 1999 r., I PKN 385/99 (OSNAPiUS 2001 nr 8, poz. 268), wyrażono pogląd, że dochodzi w tej sytuacji do rozwiązania pracowniczego stosunku pracy na mocy porozumienia stron i nawiązania spółdzielczej umowy o pracę. Podobne stanowisko zostało wyrażone w wyrokach Sądu Najwyższego z dnia 4 listopada 2009 r., I PK 106/09, czy z dnia 13 października 1999 r., I PK 297/99. Można więc na tej podstawie stwierdzić, że w przypadku nawiązania z pracownikiem spółdzielni produkcyjnej stosunku członkostwa dochodzi do dorozumianego rozwiązania stosunku pracy za porozumieniem stron. Członek tej spółdzielni nie może pozostawać z nią w pracowniczym stosunku zatrudnienia. W rezultacie okres wykonywania pracy w charakterze członka nie może zostać zaliczony do stażu pracowniczego, od którego zależy nabycia prawa do wcześniejszej emerytury.

Należało więc uznać, że wyrok Sądu Apelacyjnego odpowiada prawu i nie zostały naruszone wskazane w skardze kasacyjnej przepisy prawa materialnego i postępowania.

Z powyższych względów na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. orzeczono jak w sentencji wyroku.

=====